

RADEK PATLOKA

Tokaji Zsoltról és kamaszairól
a Hová mennek a kacsák? című regénye alapján

Magyar filológiát tanuló cseh anyanyelvű egyetemi hallgatóként került a kezembe Tokaji Zsolt *Hová mennek a kacsák* című regénye. Nemcsak a műfordítói ambícióimat fokozta ez a könyv. Szembenézésre önmagammal és egyáltalán: a korhatár nélküli önmagunkkal való őszinte szembenézésre késztető a Tokaji-kötet, és a benne elevenen lüktető kamaszsorsok formálódása. Mindenekelőtt a pedagógusok figyelmét szeretném erre a magyar nyelvű műre irányítani, hogy az ő értő és körültekintő, vitára, beszélgetésre késztető megjegyzéseikkel, felvetéseikkel még ismertebbé és megértettebbé válhassék Tokaji Zsolt *Hová mennek a kacsák?* című regénye. Jelen dolgozatommal ezt a célt kívánom szolgálni.

„Emlékszel, mit mondtál nekem ott lenn a kacsáknál? Nem az a baj a felnőttekkel, hogy hazudnak nekünk, hanem az, hogy minket is hazudni kényszerítenek. Ez volt az a mondatod, amiből rájöttem: te attól félsz, hogy felnőtté válsz, és ezzel te is hazug leszel...”

A szerző, Tokaji Zsolt 1971. március 25-én született Debrecenben. Hányattatott ifjúságát a református szigorúságáról ismert szülővárosában élte. Diákkorának meghatározó élménye volt a tanáraival való gyakori konfliktusa, amely mélyén a meg nem hallgatottság, a gyötrődő útkeresés található.

A film világa is magával ragadta egy időre, de nem érzett elég elhivatottságot ehhez a művészethez. A Miskolci Egyetem kínai-angol szakán tanult, majd egy kínai kereskedelmi cégnél dolgozott. 1996-ban négy hónapot töltött a Kínai Népköztársaságban, ahol különösen meghatározó élettéményekkel gazdagodott, s így született meg a *Szólítások Brad Pittnek* című regénye. Sinológusként arra törekedett, hogy a művében pontos és hiteles képet fessen a mai Kínáról, annak minden pozitív és negatív megnyilvánulásával együtt. Kendőzetlenül, tabuk nélkül mutatta be a kínai szórakoztató ipar kullisszák mögötti titkait éppúgy, mint a nemzetközi kollégium dekadens világát. Mindezt természetesen nagy adag humorral és fanyar öniróniával ötvözve. 1999-ben kínai-angol szakpáron kitüntetéssel védte meg a diplomáját. 2000 óta szellemi szabadúszóként, szinkrontolmácsként, magazinszerkesztőként és egy diákújság szerkesztőjeként dolgozik. 2006-ban jelent meg a *Hová mennek a kacsák?* című regénye. A regény már kézirát formájában felkeltette a filmes szakma érdeklődését is. Ennek eredményeképpen az Eurofilm stúdió forgatókönyvíró műhelyében a filmes változat forgatókönyve is elkészült. 2007-ben újabb regénnyel mutatkozott be: *Turulfí, Avagy az Első Magyar Bűnzabolász és Békész Egylet hiteles története* címmel.

Tokaji Zsolt második kötete, a *Hová mennek a kacsák?* jelentős társadalom- és világismeretről valló alkotás. A napjainkban játszódó regény főszereplője öt 17

éves középiskolás, akik egy különös, érzelmekkel teli kapcsolatba kerülnek egy 24 éves, pszichológia szakos lánnyal. A regény két idősíkon játszódik. A múlt eseményeit azon beszélgetések során ismerjük meg, melyet a három fiú és a két lány a pszichológusnak készül, és a szakdolgozatához anyagot gyűjtő Kilián Virággal folytat.

(...)

– Igen. Választ akarsz? Nézz rám! Választ akarsz?¹

– Igen, cseszd meg! Szeretném tudni, mit raktál össze.

– Rakd össze te is!

– Hogyan?

– Emlékezz! Emlékezz arra, amiket nekem meséltél magadról.

– Azok csak sztorik. Szart sem lehet összerakni belőlük.

– Ez nem igaz. Ezek fontos sztorik. Ezek a te történeteid.

– Nem értem, mire gondolsz.

– Hadd foglaljam össze, ami nekem eddig lejött. Van egy srác. Nevezzük Nagy Balásznak. Tizenhét éves. Helyes jó testű pasi, akiért bomlanak a csajok. Természetes, hogy az osztályában is ő a legmenőbb, még akkor is, ha ezt megfelelő, a többiek számára szinte elérhetetlen magasságokban tanyázva prezentálja. Szóval egy kemény, határozott fiú, aki tudja, mit miért csinál. Szókimondó, egyenes, még akkor is, ha elég nyers a modora. Többek között ez a magabiztosság, karizma az, ami lenyűgözi a többieket, és amiért megközelíthetetlennek tartják. Eddig egyetlen lánynak sikerült csak megszerezni őt. Nevezzük ezt a lányt Boginak. Gyors, felszínes, majdhogynem futó kaland. A srác laza, menő, nem is nagyon fér össze az imidzsével ez a holtomiglan-holtodiglan című szenvelgés. Nem is hisz benne, hiszen nincs hozzá modellje. A szülei külön élnek már jó ideje, az apja meg még egy új családot is alapított...

Emellett persze a srác elég aktívan sportol is. Ejtőernyőzik, sziklát mászik, és bármibe szívesen belekóstol, amire lehetősége nyílik, hogy kipróbálja. Aztán a harmadik osztály előtti nyáron a szeme láttára lezuhan az egyik ejtőernyős társa. Nem csinál belőle ügyet, mint ahogy általában semmiből sem...

Az osztályba új srác érkezik. Egészen más karakter, mint a mi Balásunk, de nem kevésbé jóképű, jó testű, és legalább annyira bomlanak érte a csajok, mint Balásért. Most már nem Balás az osztály legjobb pasija. De persze ez őt megint nem izgatja. Hogy, hogy nem, jóban lesznek ezzel az új fiúval, aki levakarja róla a drogdílerét és kifizeti az adósságát. Balás egyszeriben egy új haveri kör közepében találja magát, és Bogi is újra felbukkan...

Ők így ötven jól elvannak. Dumálnak, isznak, füvet szívznak, buliznak satöbbi. Az új fiú kimondja helyette, amit már ő is régóta gondol, csak nem volt mersze megfogalmazni: nincs testi hűség, hajrá, mindenki mindenkivel. Balás jól érzi magát ebben az új közegeben, semmi más nem is érdekli. Nem jár már ejtőernyőzni, nem mászik sziklát, szabadidejében csak a társasággal lóg. Az sem nagyon érdekli, hogy mihez kezd magával az érettségi után... Az egyik osztálykiránduláson az új fiúval megerőszakolják az egyik osztálytársukat. Kezd egyre durvábbá és a fiú számára ellenőrizhetetlenebbé válni ez a kaland. De persze ez sem érdekli. Le van szarva... Egy dolog szent a számára: a Zek-féle társaság, ahol Zeknek mindig igaza van...

- *Nem erőszakoltuk meg Brigit.*
- *Zek is ezt mondta?*
- *Hagyjuk. Értem, hova akarsz kilyukadni.*
- *Tényleg?*
- *Ja.*
- *És hova?*
- *Szerinted behódoltam Zeknek.*
- *És behódoltál?*
- *A te verziódban igen.*
- *És a te verziódban?*
- *Jól érzem magam a többiekkel. Csak ennyi.*
- *Mondd a szemembe!*
- *Mit?*
- *Hogy csak ennyi és nem több.*

(...)

Milyen ez a regény a keletkezése szándékait illetően? Szépirodalmi ihletésű? Szociológiai aspektusú? Szexuálpszichológiai jellegű? És folytathatnánk a tűnődést a műfaji jegyekről... Ezzel együtt a műbeli kisvilágok problémáit is jeleztem, mert rendkívül rétegzett ez a regény nyelvezetében, cselekményvezetésében és a megteremtett hősök arculatának, énképének a megvalósításában. Akkor jutunk el a Tokaji-alkotás legmarkánsabb jellemvonásához, ha **lázadásregény**nek nevezzük a művet.

A cselekmény középpontjában álló baráti közösség minden tagja 16–18 éves korára már komoly élettapasztalatokkal felvértezve vállalja önmagát, barátait és a közójük véletlenül, de igen tudatosan érkező, pszichológia szakon végzős egyetemi hallgatót. Nem banális korcsoporti problémák jelentik a műbeli történetek alakulását; nem a véletlenek szervesen összjátéka bonyolítja a jellemek fejlődését, az arculatok formálódását.

Három tudatosan kialakított csomópont köré szervesül ez a Tokaji-regény. A bennünk és körülöttünk zajló élet markáns lenyomatait adja a 16–18 éves Zek, Nagybé, Vince, Kata és Bogi szenvedélyesen megküzdött barátsága. Ugyanígy drámai erejű az egyetemi hallgatók, Virág és Ivett magánéletének a feltárása, jövőépítésük kilátástalanságának a megrajzolása. A főhősökként előttünk formálódó barátok szüleinek és tanárainak a magánéleti tragédiái, a szakmai karrierjük kisiklása értékvesztett világokat mutatnak be. Mindenki szüntelenül ezektől a fojtogató légkörű helyzetektől retteg. (...)

Erkölcstelen ifjúság? Jogosak-e abbéli félelmeink, hogy kamaszkorú gyermekeink túl korai nemi érése sok esetben gátlástalan szexuális kicsapongáshoz vezet? Általános jelenségről van-e szó? Valóban trendnek, divatnak számít-e manapság nagykanállal enni a fiúkat, lányokat? Csak legenda-e, hogy akár már a tizenhat évesek is orgiákat szerveznek? Elkerülhetetlenül közeledne a bibliai Szodoma és Gomorra? Hm... Hát majd meglátják! Mai meghívott vendégeink segítségével a tizennyolc év alatti fiatalok, tehát a kamaszok vagy tinédzserek szexuális érettségéről vagy inkább éretlenségéről, szokásairól beszélgetünk. Mielőtt bemutatnám vendégeinket, bevezetesként tekintsünk meg felvételről egy rövid riportot. A témából adódóan az érintett korosztály képviselőit stúdióvendéggként nem tudjuk szerepeltetni. A fiatalok személyiségi jogainak védelmében,

a riportban megszólaló gyerekek... ugye mondhatom, hogy gyerekek, hiszen tizenhat-tizenhét éves emberekről van szó... Tehát a gyerekek nem felismerhetők, a hangjukat pedig eltorzítva fogják hallani.

A képernyőn egy bevásárlóközpont belső terei, utcái villannak fel, miközben az arc nélküli riporterlány furcsán kapkodva a levegőt eldarálja, hogy milyen sok kamasz tölti efféle helyeken a szabadidejét, és hogy most ezek közül fog néhányat találmomra levadászni. (...)

A cselekményrétegek mély érzelmekkel átszöttek, mivel az értékhiánytól, a szeretetlenségtől menekülnek a regényben felvonultatott figurák, legfőképpen a baráti közösséget alkotó diákok, akik egyértelműen a hazugság ellen láznak, legyen ez a hazugság felnőttől vagy kortárstól származó. Tokaji regényében a legérdekesebb az, hogy az író azt a bátorságot vette, hogy a több síkon és többféle kontextusban is beszélgeti, mintegy önvallomásra készíti ifjú hőseit, akik eközben leleplezik a felnőttek és tulajdonképpen saját hazug világukat is. Ez a regény ettől egyetemes, vagyis szemléletében nemzetek fölötti. Amikor a Babits Mihályról elnevezett nemzetközi műfordító pályázat keretében anyanyelvemre ültettem a *Hová mennek a kacsák?* című regényt, elsősorban az készítette ennek a műnek a cseh nyelvre való formálásakor, hogy láttam: ugyanolyan, vagy nagyon hasonló problémákkal küzdenek a magyar diákok, fiatalok és szüleik, mint a cseh diákok, fiatalok és szüleink. Ez a magyar regény a mai cseh társadalomban is időszerű kérdéseket tárgyal. A középiskolás korú diákok céltalansága, céltévesztettsége, szeretetvágya ugyanúgy élő probléma, mint a magyar valóságban, közelebbről Tokaji Zsolt jelen regényében.

Kiváltképpen izgalmasak az írónak a keresetlenséget, nem egyszer a mehökkentően durva kifejezéseket is vállaló nyelvi megoldásai, amellyel még erőteljesebben ábrázolja a velünk élő öt fiatal és környezetük tragédiáit.

(...)

– Te féltékeny lennél, ha kikezdenék Katával? – kérdezett vissza Nagybé.

Kata ekkor kucorodott fel Zek mellé, de mivel Boginál okosabb volt, meg sem próbálta eljátszani, hogy felháborítja az, ahogy a két srác róluk beszélget. Egyszerűen kíváncsi volt, mi sül ki ebből. Zek a lány szemébe nézett, és Kata ettől megnyugodott. Ha eddig nem tudta volna, ebből a pillantásból meggyőződhetett volna arról, hogy Zek mellett tökéletesen biztonságban van, maximálisan megbízhat a fiúban.

– Nem – mondta könyörtelenül őszintén Zek.

Ezen talán Bogi és Vince rökönyödött meg a leginkább, nem értették, miért akar Zek ilyen gonosz játékot űzni Katával. A lány azonban már eldöntötte, hogy teljes mértékben ki fog állni Zek mellett, mert bármi legyen is a célja, a fiú sohasem fogja őt cserbenhagyni. Inkább lesz a cinkosa, mint a beparázott áldozata, és azt is tudta, hogy csupán saját magán múlik, melyiket választja.

– A lófaszt! – kiáltotta Nagybé, és nagy ívben a magasba dobta kinyújtott karjait, hogy lemondóan vagy elismerően Zek felé legyintsen. – Dumálj már itt össze-vissza! Jó, lehet, hogy ha stírólném Katát, azon még nem basznád fel magad, de ha mondjuk, megdugnám?

– Ha megdugnád? – tűnődött el Zek, a hangja pedig a csajokat bugyijukból kihámozó száraz és komor volt. – Ha Kata is akarná, örülnék neki. Ha Kata nem akarná, és te

megegyeznék, megölnék. Ha Kata akarná ugyan, de te nem elégtened ki, megvernélek. Szóval, kurvára nem mindegy, hogyan dagnád meg. De féltékeny nem lennék! (...)

Ez a beszédstílus, amely számos olvasó ízlését borzolhatja, kétségtelenül a mindennapok világából való: zaklatott, jövőt kereső, önmagát megismerni akaró, csalódott, értéküdvő és értékekre nem nagyon találó emberek szókinccséből, vagyis ízig-vérig a ma emberének a világlátását mutatja. Szokatlan? Bizonyos értelemben szokatlan. Ugyanakkor azt is bizonyítja, hogy az egyes generációk, így az én korosztályom előttié is, keresték a maguk problémáinak a nyelvi megfelelőit; hasonlóképpen mi is mindig keressük a gondjainkhoz illő szókinccset. Hogy darabosnak látszik a mostani? Milyen a világ, amelyben élünk?

Ennek a Tokaji-regénynek a cseh nyelvi és cseh nyelvű környezetbe helyezésekor a vulgáris kifejezések megfelelőit a műfordítói alkotómunka mellett nem egyszer izgalmas bűvárkodással kellett és lehetett összegyűjtenem, válogatnom, alkalmaznom. Érdekes, mindenképpen tanulságos tapasztalatokhoz juthattam a *Hová mennek a kacsák?* fordításakor. Az a nyelv, amelyet Tokaji Zsolt használt ebben a második regényében, bizonyítja, hogy ma már testes szótárba szedhető a gyermek–szülő világát bemutató, körülrajzoló szókinccs. A regényfolyam végére a baráti közösség (= Zek, Nagybé, Vince, Kata és Bogi) minden tagja megtalálja a maga érvényesülési lehetőségét, mert mindannyian rádöbbennek arra az igazságra, hogy a saját életüket kell élniük a társadalomban. Kivételt Zek, a baráti közösség szervezője jelent, aki nemcsak önmagát, hanem a társait is manipulálta, ugyanis egyértelműen félt a felnőtté válás számára tragikus bekövetkezésétől.

A *Hová mennek a kacsák?* című regény címe Salinger *Zabhegyezőjére* utal, amelynek a főhőse lényegében Zek alteregója, aki néhányszor felteszi ezt, a regénycímbe szereplő kérdést, és próbálja megtalálni a választ erre, a banálisnak tűnő kérdésre.

Zakariás (= Zek) a történet alakulása során megfesti az ugyanilyen című festményét, amit Virágnak ajándékozik, aki ekkor ébred rá, éppen a festmény segítségével, hogy milyen ember valójában Zek. Arra is rádöbben Virág, hogy csak ez a fiatalember képes feltenni olyan kérdést, amellyel a felnőttek soha nem foglalkoznak. Arra is gondol a pszichológusjelölt, hogyha Zek elveszíti ezt a kérdésfeltevő képességét, akkor ő is felnőtté válik, vagyis az adott körülmények között kénytelen lesz hazudni másoknak...

Megkerülhetetlen, elolvasandó, gondolkodásra, az önmagunkkal történő szembenézésre készítő Tokaji Zsolt regénye. Érdemes lenne levenni a polcra, kikölcsonóznia a könyvtárból, és szembenézni a *Hová mennek a kacsák?* Világával. Megéri.

Források:

- ¹ Tokaji Zsolt regényében dőlt betűvel szedettek azok a részletek, amelyek Kilián Virág, a pszichológia szakos egyetemista feljegyzései. Jelen tanulmányomban megőriztem az író eredeti tipográfiáját.